

УДК 821.161.3:655.525.3

Я. К. Лабоха

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

**САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫЯ ўМОВЫ ІСНАВАННЯ
СУЧАСНАЙ ПЕРАКЛАДНОЙ МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ў БЕЛАРУСІ**

У артыкуле зроблены агляд сучасных умоў існавання перакладной мастацкай літаратуры ў Беларусі. Разгледжаны асаблівасці функцыянавання беларускіх выдавецтваў, якія працуюць з перакладамі, з улікам уплыву эканамічных фактараў (прысутнасць на кніжным рынку кніг расійскіх выдавецтваў, высокі падатак на даданую вартасць, адсутнасць падтрымкі беларускамоўных выданняў з боку дзяржавы). Адзначана, што прыватныя выдавецтвы маюць дадатковыя цяжкасці з распаўсюджаннем выданняў. Адлюстраваны характэрныя рысы развіцця краўдфандынгавых праектаў, звязаных з мастацкімі перакладамі: ахарактарызаваны асаблівасці саміх праектаў, пералічаны фактары, неабходныя для іх паспяховай рэалізацыі. Адзначана, што ў Беларусі дзейнічаюць дзве краўдфандынгавыя пляцоўкі — *Talaka* і *Ulej*, пралюстравана розніца паміж імі. Разгледжана сітуацыя ў галіне перакладаў з боку зацікаўленых асоб, г. зн. перакладчыкаў. Пералічаны асобы, якія паўплывалі і ўплываюць на развіццё беларускага мастацкага перакладу ў XXI ст., выяўлена роля майстроў перакладу і маладых ініцыятыўных перакладчыкаў. Адзначаны дасягненні беларускіх перакладчыкаў, падкрэслены ўмовы, якія аказваюць спрыяльнае ўздзеянне на развіццё перакладчыцкай працы. Пералічаны выдавецтвы, якія звяртаюць найбольшую ўвагу на выданне беларускіх перакладных кніг.

Ключавыя словы: мастацкі пераклад, выдавецтва, краўдфандынг, школа перакладу, сучасная літаратура, беларускі літаратурны працэс, перакладное выданне.

E. K. Labokha

Belarusian State Technological University

**SOCIO-ECONOMIC SETTINGS
OF MODERN TRANSLATED LITERATURE IN BELARUS**

The article reviews the modern context of Belarusian translated literature development. Main operation features of Belarusian publisher houses issuing translated literature are examined with due regard to economic forces (e.g. market presence of books printed in Russia, high rate of the value-added tax, lack of the government support for Belarusian-language books). It is noted that private publishers face extra difficulties related to book distribution. The article reflects typical development features of crowdfunding projects aimed at supporting literary translations and names essential forces contributing to the realization of such projects. It is also mentioned in the article that there are two operating crowdfunding platforms (*Talaka* and *Ulej*), and the differences between them are described. The situation in the translation field in relation to the parties involved (i.e. translators) is outlined. The article provides a list of persons who contributed or are contributing to the evolution of the Belarusian literary translation in the XXI century. The important role of translation experts and young ambitious translators is emphasized. Achievements of Belarusian translators are noted. Facilities contributing positively to the translators' work are specially stressed. Publishing houses that pay most attention to Belarusian translated literature are named.

Key words: literary translation, publishing house, crowdfunding, school of translation, modern literature, Belarusian literature process, translated book.

Уводзіны. У галіне беларускамоўнага мастацкага перакладу ў апошнія гады назіраюцца станоўчыя тэндэнцыі да павелічэння колькасці выданняў і ахопленых моў арыгіналаў, павышэння цікавасці з боку чытачоў. У гэтых абставінах мае сэнс прасачыць, у якіх сацыяльна-эканамічных умовах адбываецца гэты ўздым: якім чынам функцыянуюць выдавецкія арганізацыі ў галіне перакладной літаратуры, якія фактары на іх уплываюць; якія новыя метады выкарыстоўваюцца для выдання і прасоўвання перакладаў, улічваючы развіццё інфармацыйнага грамадства;

які ўплыў аказваюць на развіццё мастацкага перакладу ў сучасным беларускім літаратурным працэсе ініцыятывы перакладчыкаў. Такім чынам, *мэта* нашага артыкула — акрэсліць асаблівасці існавання беларускіх мастацкіх перакладаў у сучасных умовах.

Асноўная частка. Разгледзім асаблівасці галіны мастацкага перакладу з боку арганізацый, якія займаюцца выданнем кніг, з боку новых магчымасцей фінансавання перакладных выданняў, а таксама з боку ўнёску асоб, зацікаўленых у беларускім мастацкім перакладзе.

Выдавецтвы. Напачатку ХХІ ст. умовы для выдання перакладной мастацкай літаратуры застаюцца далёкімі ад спрыяльных з-за шэрагу прычын, з улікам якіх функцыянуе выдавецка-паліграфічны комплекс (ВПК) Беларусі.

Першая з іх заключаецца ў асаблівасцях існавання беларускага кніжнага рынку, дзе свабодна распаўсюджваюцца рускамоўныя пераклады як класічных, так і папулярных сучасных твораў, выпушчаных расійскімі выдавецтвамі. Няма патрэбы рабіць параўнальны аналіз маштабаў вытворчасці “выдавецкіх гігантаў” з Расіі і беларускіх выдавецтваў, каб ацаніць магчымасць канкурэнцыі паміж імі. Відавочна, што беларускім выдавецтвам няма сэнсу перакладаць на рускую мову і друкаваць тыя творы, што выпускаюцца ў Расіі і распаўсюджваюцца на тэрыторыі Беларусі, бо кошт іх будзе вышэйшы, якасць горшая, а чытачу няма прынцыповай розніцы, дзе была надрукаваная кніга. Таму сёння сярод мастацкіх перакладаў на рускую мову, выпушчаных у Беларусі, пераважаюць выданні для дзяцей, якія стабільна з’яўляюцца адным з самых папулярных відаў выданняў, а з “дарослай” літаратуры — пераклады на рускую мову твораў беларускіх пісьменнікаў.

Што датычыцца беларускамоўных мастацкіх перакладаў, то трэба ўлічваць наступныя акалічнасці:

— у выпадку выпуску кніг, якія ёсць на рынку ў перакладзе на рускую мову, беларускі пераклад мусіць канкуруюць з імі таксама;

— значная частка пакупнікоў і чытачоў валодаюць беларускай мовай на невысокім узроўні і не адчуваюць патрэбы ў яго павышэнні, іншымі словамі, кола патэнцыйных пакупнікоў беларускамоўных перакладаў у прынцыпе меншае за кола патэнцыйных пакупнікоў увогуле.

Другая прычына, што ўскладняе функцыянаванне ВПК, заключаецца ў асаблівасцях нарматыўна-прававых актаў з галіны эканомікі, якія дзейнічаюць на тэрыторыі Беларусі. Так, вельмі негатыўна на сітуацыю ў выдавецкай галіне ўплывае падатак на дадатковую вартасць, які ў Беларусі на кнігавыдавецкую прадукцыю складае 20%, у той час калі ў суседніх краінах ён значна меншы (у Расіі — 10%, у Польшчы на асобныя групы выданняў ПДВ складае 5–8%). Такі ўзровень ПДВ не спрыяе паспяховай канкурэнцыі беларускіх выданняў з замежнымі.

Выдавецтвы, якія працуюць з мастацкімі перакладамі на беларускую мову, таксама не маюць ніякай палёгкай ад дзяржавы: калі з 1994 па 2002 г. асобныя віды падаткаў змяншаліся для тых выдавецтваў, якія выпускалі беларускамоўную прадукцыю, то пасля 2002 г. кнігі на беларускай мове не маюць прывілеяў [1].

Трэцяя прычына звязана з праблемай аўтарскіх правоў. Як вядома, маёмасныя правы аўтара любога мастацкага твора абараняюцца законам на працягу жыцця аўтара і пэўны тэрмін пасля яго смерці: у Беларусі гэта 50 год, у іншых краінах тэрмін можа быць большым (напрыклад, у Польшчы маёмасныя правы на твор дзейнічаюць на працягу 70 год пасля смерці аўтара, а ў Мексіцы нават на працягу 100 год пасля смерці аўтара). Пасля заканчэння гэтага тэрміну твор становіцца грамадскай уласнасцю. На пераклад усіх твораў, якія не перайшлі ў грамадскую ўласнасць, выдавецтва мусіць набыць аўтарскія правы.

На Захадзе яшчэ ў ХХ ст. усталяваўся інстытут літаратурных агенцтваў, якія таксама займаюцца пытаннямі аўтарскіх правоў, у тым ліку і на пераклады. Таму выданне перакладаў сучасных замежных аўтараў можа ўскладніцца падчас атрымання правоў на пераклад: па-першае, трэба знайсці агенцтва, якое валодае правамі на пэўны твор, па-другое, такія агенцтвы звычайна маюць пэўныя ўсталяваныя цэны, даволі значныя для беларускіх выдавецтваў. Да таго ж агенцтвы не маюць патрэбы цікавіцца акалічнасцямі існавання беларускамоўных перакладаў і рабіць “зніжкі”.

Такім чынам, з пункту гледжання асаблівасцей атрымання правоў на пераклад усе творы можна падзяліць на тры групы:

1) творы, якія належаць да грамадскай уласнасці: аўтарскія правы на іх набыта не трэба;

2) сучасныя творы замежных аўтараў, з якімі перакладчык знаёмы асабіста (звычайна гэта паэты і пісьменнікі краін былога СССР і былой Югаславіі): аўтарскія правамі валодае сам аўтар і перакладчык мае магчымасць дамовіцца з ім на “бартэр”, г. зн. “узаемны пераклад”, і да т. п.;

3) сучасныя творы замежных аўтараў, у прыватнасці заходніх: выдавецтва мусіць набыць правы на пераклад праз замежнае агенцтва.

Зразумела, што ў Беларусі пераважаюць мастацкія пераклады твораў першай і другой груп. Выданне мастацкага перакладу з твораў трэцяй групы патрабуе ад выдавецтва большых выдаткаў.

Прыватныя выдавецтвы дадаткова сутыкаюцца з цяжкасцямі пры распаўсюджванні сваіх кніг. Беларускі манапаліст у галіне кнігарапаўсюджвання ААТ “Белкніга” аддае прывілеяў кнігам дзяржаўных выдавецтваў і любым шырока рэкламаваным выданням (звычайна яны расійскія), і ў некаторых крамах (напрыклад, кнігарні “Кнігі і кніжачкі” ў цэнтры Мінска) беларускамоўныя пераклады прыватных выдавецтваў стаяць у самых “глухіх” месцах, куды шэрагавы чытач не дадумаецца зазірнуць.

Такім чынам, з пункту гледжання негатыўных уздзеянняў на беларускае перакладное кнігавыданне сітуацыя выглядае не надта станоўчай.

Падтрымка выдаўцоў перакладной літаратуры можа ажыццяўляцца з боку дзяржавы і з боку прыватных фондаў ці інстытутаў.

Дзяржава аказвае падтрымку выдання літаратуры, у тым ліку перакладной, у выглядзе датаций на асобныя выданні, якія атрымліваюць статус сацыяльна значных. Выходзяць такія выданні пераважна ў дзяржаўных выдавецтвах.

Што датычыцца фондаў па падтрымцы перакладаў, то ў Беларусі такіх не існуе. Аднак ёсць замежныя фонды і інстытуты, якія зацікаўлены ў прасоўванні ўласнай літаратуры ў замежжы і аказваюць падтрымку перакладчыкам і замежным выдавецтвам. Напрыклад, пераклады з польскай мовы маюць падтрымку ад Польскага інстытута, пераклады са шведскай — ад Шведскага інстытута (амаль усе дзіцячыя выданні апошніх гадоў выйшлі на беларускай мове пры яго падтрымцы), перакладчыкі з нямецкай могуць звярнуцца да Інстытута Гётэ ў Мінску. У сярэдзіне 2000-х гг. у Беларусі таксама працавала праграма падтрымкі перакладаў з французскай мовы ад Французскага інстытута ў Парыжы. Аднак дапамога гэтых інстытутаў у любым выпадку не распаўсюджваецца на ўсе выданні.

Такім чынам, умовы для выпуску мастацкіх перакладаў у Беларусі не надта спрыяльныя: выдавецтвы мусяць вырашаць шэраг пытанняў, сярод якіх найбольш вострым з’яўляецца фінансаванне. Найбольш стабільная “ніша” сярод мастацкіх перакладаў — літаратура для дзяцей, якая добра купляецца і на рускай, і на беларускай мове. Астатняя мастацкая перакладная літаратура рэдка становіцца акупнай. Тым не менш, нягледзячы на праблемы, ёсць нямала зацікаўленых выдаўцоў, перакладчыкаў і чытачоў, дзякуючы якім у апошні час выходзіць усё больш перакладных выданняў, частка з якіх была прафінансаваная з дапамогай краўдфандынгу.

Краўдфандынг. З восені 2015 г. у Беларусі ў галіне кнігавыдання пачалі рэалізоўвацца краўдфандынгавыя праекты. У цэлым краўдфандынг (з англ. *crowd* — натоўп, *funding* — фінансаванне) — гэта збіранне грошай на нейкі праект талакой праз спецыяльныя інтэрнэт-пляцоўкі. Такі спосаб фінансавання розных незалежных праектаў упершыню быў ужыты ў ЗША ў 2003 г.: музыка Брайан Камелія запусціў сайт, дзе музыкі маглі збіраць грошы для запісу сваіх сінглаў ці альбомаў [2]. Цяпер такая форма фінансавай падтрымкі выкарыстоўваецца па ўсім свеце.

Што датычыцца сферы кнігавыдання, у тым ліку перакладнога, то краўдфандынгавы праект выглядае наступным чынам.

Кіраўнік праекта (гэта можа быць як выдавецтва, так і адзін чалавек — напрыклад, аўтар, перакладчык, менеджар) стварае старонку на спецыяльным сайце, дзе публікуе падрабязную інфармацыю пра праект (што атрымаецца ў выніку, што ёсць ужо зараз, на якія мэты пойдучы грошы), на той жа старонцы змяшчаецца градацыя сум грошай для ахвяраванняў, а таксама інфармацыя, які бонус ці бонусы атрымае спонсар за кожную суму. Бонусы розняцца ў залежнасці ад ахвяравання: на ніжэйшых “прыступках” гэта, напрыклад, закладка ці паштоўка ў тэматыцы кнігі, падзякаванне на старонцы праекта ці выдавецтва (у тым ліку ў сацыяльных сетках); на вышэйшых — наданне ахвяравальніку статусу генеральнага спонсара з размяшчэннем у выданні лагатыпа, інфармацыі пра яго і г. д. Таксама ў якасці бонусаў могуць выступаць электронная версія кнігі, запрашэнне на прэзентацыю, апублікаваная ў кнізе падзяка, розныя спадарожныя тавары ў тэматыцы кнігі (наборы паштовак, кубкі і да т. п.) і інш.

Зразумела, што ў кожным выдавецкім краўдфандынгавым праекце ў якасці бонуса за ахвяраванне пэўнай сумы (якая звычайна залежыць ад накладу і тыпу вокладкі) выступае асобнік кнігі. Трэба заўважыць, што ў большасці такіх праектаў ахвяраванне на кнігу — гэта не яе будучы кошт ў крамах, а большая сума (таму размова і ідзе пра *ахвяраванне*, а не перадазмову). Кіраўнік праекта таксама выбірае час, за які трэба сабраць неабходную суму (звычайна гэта месяц ці два) і рэгулярна абнаўляе інфармацыю пра ход праекта.

У Беларусі дзейнічаюць дзве краўдфандынгавыя пляцоўкі — *Talaka* [3] і *Ulej* [4]. *Talaka* падтрымлівае выключна сацыяльныя праекты, таму кіраўнік павінен пазначыць праблему, якая дзякуючы яго праекту будзе вырашана. Гэтая пляцоўка не бярэ камісіі і дае магчымасць выбраць від збору сродкаў: “усё-ці-нічога” (у выпадку, калі праект непаспяховы, грошы не збіраюць; калі праект паспяховы, пасля яго заканчэння “патэнцыйныя ахвяравальнікі” атрымліваюць паведамленне, што цяпер можна зрабіць унёсак) ці “усё-што-сабраў” (праект атрымлівае ўсе сабраныя грошы ў любым выпадку). Пляцоўка *Ulej* дазваляе адкрываць любыя праекты (незалежна ад іх кірунку і карысці для грамадства), а пры паспяховым заканчэнні праекта бярэ камісію за карыстанне пляцоўкай. На гэтай пляцоўцы магчымы толькі від збору “усё-ці-нічога”, грошы можна ахвяраваць адразу, а ў выпадку “правалу” праекта ўсе грошы вяртаюцца ахвяравальнікам.

Але само па сабе стварэнне старонкі праекта на адпаведнай пляцоўцы ніяк не дапаможа. Літаратуразнаўца і перакладчыца Ганна Янкута,

кіраўніца першага ў Беларусі выдавецкага краўдфандынгавага праекта, адзначыла, што каб такі праект паспяхова завяршыўся, вельмі важна правесці папярэднюю падрыхтоўку ў галіне яго прасоўвання, і заўважыла, што найбольш актыўна ахвяраванні прыходзілі менавіта ў перыяды, калі інфармацыя аб праекце з'яўлялася на розных інтэрнэт-рэсурсах.

Праект, якім займалася Г. Янкута — гэта збор сродкаў на выпуск другога зборніка апавяданняў пра Шэрлака Холмса па-беларуску, што распачаўся восенню 2015 г. Ініцыятыўная група (у асноўным перакладчыкі і рэдактары) яшчэ да рэгістрацыі праекта на пляцоўцы *Talaka* склалі план яго прасоўвання ў сацсетках і на іншых інтэрнэт-рэсурсах такім чынам, каб новая інфармацыя аб праекце час ад часу з'яўлялася і на праект магло звярнуць увагу як мага больш інтэрнэт-карыстальнікаў. Так, падчас збору сродкаў у інтэрнэт-часопісе *CityDog.by* было апублікавана інтэрв'ю з перакладчыкамі кнігі, банер праекта вісеў на сайце газеты “Наша Ніва”, таксама выкарыстоўвалася рэклама на Фэйсбуку і іншых рэсурсах. Праект быў паспяхова завершаны: яго падтрымалі 100 спонсараў, было сабрана больш за 6000 BYN (на той момант — больш за 60 млн беларускіх рублёў), і пераклад кнігі Артура Конан-Дойла “Нататкі пра Шэрлака Холмса” выйшаў з друку ў другой палове лютага 2016 г.

Паспяховае завяршэнне гэтага праекта натхніла іншых перакладчыкаў і выдавецтваў, і з гэтага часу да формы краўдфандынга пастаянна звяртаюцца ініцыятыўныя групы, каб атрымаць магчымасць выпусціць па-беларуску як класічныя (напрыклад, раман “Голад”, К. Гамсуна), так і сучасныя творы (напрыклад, апавесць для дзяцей “Караліна” Н. Гэймана).

Акрамя частковага вырашэння фінансаванага пытання краўдфандынг таксама робіцца сродкам прасоўвання выдання: у кожным выпадку для паспяховага завяршэння праекта неабходны план яго рэкламы, які адначасова рэкламуе будучую кнігу і само выдавецтва. Яшчэ адна вартасць — частка накладу атрымліваецца ўжо часткова “прададзенай” падчас збору сродкаў. Менш рэальная, але таксама магчымая карысць — праз краўдфандынг выдавецтва можа знайсці сабе спонсара-“мецэната”.

Перакладчыкі. Аднак і ў складаных беларускіх рэаліях выходзяць цікавыя і якасныя перакладныя мастацкія выданні як для дзяцей, так і для дарослых. Асноўная “рухаючая сіла” гэтых перакладаў — ініцыятыўныя перакладчыкі і выдаўцы. Таксама можна адзначыць, што большасць з іх — гэта моладзь, аспіранты, выкладчыкі ВНУ. Выдатнае веданне замежнай мовы (часцей нават некалькіх), цікавасць да куль-

туры пэўных краін дазваляюць ім наладжваць прафесійныя сувязі з гэтай краінай, удзельнічаць у міжнародных конкурсах, атрымліваць гранты на даследаванні навуковых тэм і, суадносна, пэўныя фінансавыя сродкі. Пераклады твораў часам выконваюцца ў рамках навуковых даследаванняў ці конкурсаў, адкуль і пэўная матэрыяльная зацікаўленасць перакладчыкаў. Аднак калі нават няма матэрыяльнай выгады, ёсць прафесійная цікавасць. Да таго ж іншыя краіны з павагай ставяцца да людзей, якія перакладаюць іх літаратуру, а разам з тым прапагандуюць іх культуру за мяжой (што таксама бачна па падтрымцы замежных інстытутаў).

Што датычыцца конкурсаў перакладаў, то трэба адзначыць, што з 2009 па 2011 г. яны праводзіліся электронным часопісам “ПрайдзіСвет”, на старонках якога друкаваліся пераможцы конкурсаў. У 2012 г. “ПрайдзіСвет” разам з ініцыятыўнай групай Kate&Osia правёў конкурс перакладаў са славянскіх моваў “Пэратвор”. Рэгулярна праводзяцца міжнародныя конкурсы перакладаў, прысвечаныя канкрэтным асобам і арганізаваныя з дапамогай замежных амбасад і фондаў, напрыклад, конкурсы перакладаў паэзіі Чэслава Мілаша (2011 г.), Тадэвуша Ружэвіча (2013 г.), Віславы Шымборскай (2015 г.) з польскай мовы, конкурс перакладаў паэзіі Багуміла Грабала (2013 г.) і конкурс перакладаў імя Сюзанна Рот (2016 г.) з чэшскай мовы.

Штогод, пачынаючы з 2011 г., у рамках літаратурнай прэміі “Дэбют” імя Максіма Багдановіча, што “уручаецца за найлепшую дэбютную папярэнюю ці электронную кнігу, напісаную на беларускай мове ці перакладзеную на яе, аўтару або перакладчыку ва ўзросце да 35 гадоў на момант выдання кнігі” [5], адзначаюцца у тым ліку і лепшыя перакладныя выданні. У розныя гады гэта былі пераклады са шведскай (Наста Лабада і Вольга Цвірка), англійскай (Ганна Янкута, Серж Мядзведзеў, калектыў часопіса “ПрайдзіСвет”), французскай (Кацярына Маціеўская) і чэшскай (Святлана Рогач) моў.

Пераклады з розных моў на беларускую перадусім маюць сваёй мэтай пашырэнне ўключанасці сусветнай літаратуры ў беларускую і тым самым развіццё беларускай мовы і літаратуры. Можна адзначыць пэўнае адрозненне перакладаў з польскай мовы, у кола якіх уваходзяць таксама пераствораныя на беларускай мове творы беларускіх польскамоўных пісьменнікаў, а таксама беларуска-польскіх пісьменнікаў. Такія пераклады можна лічыць вяртаннем у беларускую культуру літаратурнай спадчыны розных гістарычных перыядаў.

У цэлым узбагачэнне беларускай літаратуры з дапамогай перакладаў ідзе двума паралельнымі кірункамі: праз увядзенне ў яе кантэкст

твораў сусветнай класікі і сучасных замежных твораў. Абодва кірункі маюць аднолькава важнае значэнне, бо неабходна і ўвесці ў кола беларускамоўных твораў тыя, што ўжо правераныя часам, і пастаянна пашыраць “літаратурны круггляд” за кошт добрых сучасных замежных твораў.

Пэўнай праблемай з’яўляецца тое, што на працягу XX ст. у Беларусі так і не з’явілася ўласная школа перакладу, таму сёння таксама ставіцца пытанне аб яе стварэнні. Паэт, перакладчык, выкладчык Андрэй Хадановіч у сваім інтэрв’ю для часопіса “ПрайдзіСвет” у 2009 г. адзначыў наступныя фактары, неабходныя для стварэння такой школы [6]:

1) наяўнасць старэйшых калег-перакладчыкаў, бясспрэчных аўтарытэтаў для маладога пакалення;

2) наяўнасць творчых асяродкаў (пляцовак) для абмеркавання перакладаў, узаемадапамогі, у тым ліку выкарыстоўваючы ў пэўнай ступені метады брэйнстормінгу (англ. *brainstorming method*), калі ўсе ўдзельнікі абмеркавання выказваюць варыянты перакладу пэўнага фрагмента ці фразы;

3) “добрае перыядычнае выданне, прысвечанае мастацкаму перакладу”;

4) выдавецтва ці выдавецтвы, у рэпертуары якіх значны акцэнт робіцца на цікавую перакладную мастацкую літаратуру;

5) “амбіцыі, талент, густ і працаздольнасць” маладых перакладчыкаў.

Што датычыцца першага пункта, то ў пачатку XXI ст. яшчэ працавалі такія майстры, як Карлас Шэрман, Алесь Траяноўскі, Алес Лойка, Ніна Мацяш, Уладзімір Мархель, Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, і маладыя перакладчыкі мелі магчымасць звярнуцца да іх па парадку. Напрыклад, М. Булавацкі ў прадмове да свайго зборніка перакладаў У. Высоцкага пісаў: “Надалей я асмеліўся прапанаваць паглядзець падрыхтаваны зборнік Рыгору Барадуліну, бо ўжо чуў песні Высоцкага ў перакладах Барадуліна, якія чудаўна выконвае Зміцер Бартосік. Дзядзька Рыгор, на той час ужо даволі хворы чалавек, ахвотна пагадзіўся крытычна глянуць маю справу” [7, с. 13].

І далей працуюць у галіне мастацкага перакладу вядомыя творцы Кастусь Цвірка і Васіль Сёмуха, Уладзімір Папковіч і Данута Бічэль, Васіль Жуковіч і Уладзімір Скарынкін, Вячаслаў Рагойша і Андрэй Каляда, Казімір Камейша і Якуб Лапатка, Сяргей Законнікаў і Міхась Кенька, Алесь Разанаў і Віктар Гардзеі і інш. Да таго ж перакладчыкі-пачаткоўцы могуць звярнуцца да больш маладых, але не менш дасведчаных Лявона Баршчэўскага і Андрэя Хадановіча.

Калі гаварыць пра творчы асяродкі перакладчыкаў, то на сённяшні дзень найбольш буйным сярод іх з’яўляецца “Перакладчыцкая майстэрня” пры Беларускай Калегіюме, дзе з пэўнай перыядычнасцю перакладчыкі збіраюцца для абмеркавання пытанняў перакладу асобных твораў.

Што датычыцца перыядычных выданняў, якія б спецыялізаваліся на мастацкіх перакладах, то з імі ў беларускай прасторы хутчэй кепска. Да 2009 г. выходзіў рускамоўны часопіс “Всемирная литература”, які з-за сваёй арыентацыі на рускую мову не меў спрыяльнага ўплыву на развіццё беларускай літаратуры. З таго часу ў Беларусі няма ніводнага друкаванага часопіса перакладной літаратуры, аднак з 2009 г. намаганнямі перакладчыкаў-“актывістаў” пачаў выходзіць электронны часопіс “ПрайдзіСвет”, які рэалізаваны з выглядзе сайта з матэрыяламі. Падрабязны аналіз часопіса зроблены ў нашых артыкулах “Редакторский анализ концепции электронного журнала переводной литературы «ПрайдзіСвет»” (Текст. Книга. Книгоиздание. № 3. Томск: Нац. исслед. Томский гос. ун-т, 2016. С. 102–111) і “Часопіс перакладной літаратуры “ПрайдзіСвет” у кантэксце сучаснага літаратурнага працэсу Беларусі” (Філасофія нацыянальнай медыяпрасторы (да 110-годдзя выхаду газет «Наша доля» і «Наша ніва»): матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 21 кастр. 2016 г. / Бел. дзярж. ун-т, пад агул. рэд. канд. філал. навук дацэнта Д. М. Драздова. Мінск, 2016. С. 88–92).

Нельга сказаць, што беларускія выдавецтвы не выпускаюць мастацкія пераклады. З дзяржаўных выдавецтваў да беларускіх перакладаў звяртаюцца “Мастацкая літаратура” і выдавецкі дом “Звязда” (да 2012 г. — РВУ “Літаратура і мастацтва”). Найбольшая ўвага надаецца літаратуры для дзяцей, а таксама перакладам з кітайскай і моў народаў былога СССР — казахскай, армянскай, азербайджанскай і інш., часта выданні выходзяць пры падтрымцы беларускай дзяржавы ці тых дзяржаў, з чых моў зроблены пераклад. Прыватныя выдавецтвы з цягам часу пачынаюць усё часцей звяртацца да беларускамоўных перакладаў. На сённяшні дзень мастацкія пераклады па-беларуску выпускаюць “Кнігазбор”, “Радзёла-Плюс”, “Галіяфы”, “Лімарыус”, выдаўцы І. Логвінаў, Зм. Колас, А. Янушкевіч і інш.

Зразумела, што ў маштабах Беларусі гэта не з’яўляецца аптымальнымі ўмовамі для развіцця мастацкага перакладу: мусіць быць больш супалак (і не толькі ў сталіцы), патрэбны спецыялізаваная перыёдыка і большая ўвага выдаўцоў (хаця апошнім часам сітуацыя прынамсі з перакладнымі выданнямі ўжо выглядае значна

лепш, чым напачатку 2000-х гг.). Аднак дзякуючы актыўнасці маладых і сталых перакладчыкаў, іх працаздольнасці і імкненню да самаўдасканалення, а таксама жаданню заахвоціць да перакладчыцкай працы як мага больш здольных людзей, становішча беларускіх перакладаў паляпшаецца: выходзяць новыя кнігі, па-беларуску гучаць творы з самых розных моў свету.

Наўрад ці магчыма пералічыць усіх таленавітых перакладчыкаў, бо для гэтага неабходна падняць не толькі інфармацыю пра перакладныя выданні, якія выйшлі ў XXI ст., але і прагледзець усе пераклады ў перыёдыцы (а сярод перыядычных выданняў многія друкуюць мастацкія пераклады, і рэспубліканскія, і рэгіянальныя). Ужо даўно зарэкамендавалі сябе на перакладчыцкай ніве такія майстры слова, як Алесь Карлюкевіч, Генадзь Аўласенка, Зміцер Колас, Мікола Хаўстовіч, Юрась Жалезка, Эдуард Акуліч, Юрась Барысевіч, Алесь Жлутка, Алёксандр Мінкін, Міхась Пазнякоў, Мікола Шабовіч, Сяргей Чыгрын і інш. Трэба адзначыць і найбольш яскравых, на нашу думку, прадстаўнікоў з маладога пакалення перакладчыкаў (нарадзіліся ў 1970–1980-х гг.). Так, Лідыя Ёхансэн паспяхова знаёміць беларускага чытача з сучаснай нарвежскай літаратурай (раманы І. Амб’ёрнсэна “23-я палата”, Ю. Гордэра “Сафіін свет”); Павел Касцюкевіч перастварае па-беларуску як вядомыя творы сусветнай літаратуры (напрыклад, ён пераклаў з англійскай раман К. Вонэгута “Бойня № 5”), так і апавяданні сучасных ізраільскіх пісьменнікаў; з дапамогай Алесі Башарымавай па-беларуску загучалі апавесці пра мумі-троляў (“Капялюш Чарадзея”, “Небяспечнае лета”) і сучасныя шведскія апавяданні для дзяцей; дзякуючы перакладам Сяргея Смятычэнкі, Марыі Мартысевіч, Веранікі Бяльковіч, Святланы Рогач, Макса Шчура на беларускай мове прадстаўлены сучасныя чэшскія аўтары; Антон Францішак Брыль выклаў па-беларуску старажытную англасаксонскую эпічную паэму “Бэўвульф”; дзякуючы перакладам з нямецкай Ігара Крэбса, Альгерда Бахарэвіча, Наталлі Давыдоўскай і

Аляксея Жбанова на беларускай мове выйшаў зборнік казак В. Гаўфа — і гэты спіс маладых таленавітых перакладчыкаў і перакладчыц можна яшчэ доўга працягваць. Асобна трэба адзначыць каманду перакладчыкаў і актывістаў, якія пачынаючы з 2009 г. не толькі робяць пераклады і выпускаюць электронны часопіс “Прайдзі-Свет”, але і рыхтуюць да друку зборнікі перакладаў і асобныя мастацкія перакладныя выданні. Гэта Юля Цімафеева, Ганна Янкута, Кацярына Маціеўская, Паліна Маслянкова, Нас-та Гвоздзева, Уладзь Лянкевіч, Алена Пятровіч.

Заклучэнне. Такім чынам, можна адзначыць наступныя асаблівасці функцыянавання беларускамоўных мастацкіх перакладаў у сучасных умовах. Выдавецтвы не маюць падтрымкі з боку дзяржавы (за выключэннем асобных сацыяльна значных выданняў), эканамічныя абставіны (высокі ПДВ) ускладняюць канкурэнцыю з расійскімі выданнямі. Аднак існуе магчымасць фінансавай падтрымкі з боку замежных інстытутаў, якія зацікаўленыя ў прапагандзе ўласнай літаратуры і культуры (напрыклад, Польскі інстытут, Інстытут Гётэ і інш.). Для прыватных выдавецтваў дадаткова паўстае пытанне распаўсюджвання сваіх выданняў з-за дамінавання ў гэтай сферы ААТ “Белкніга”. У апошнія некалькі год (з восені 2015 г.) для выдання перакладаў пачалі выкарыстоўваць краўдфандынг, які не толькі дазваляе атрымаць фінансаванне для выдання, але і з’яўляецца сродкам прасоўвання кнігі і выдавецтва. З дзяржаўных выдавецтваў беларускамоўныя пераклады найчасцей выпускаюць “Мастацкая літаратура” і выдавецкі дом “Звязда”, з прыватных выдавецтваў — “Кнігазбор”, “Радыёла-Плюс”, “Галіяфы”, “Лімарыус”, выдаўцы І. Логвінаў, Зм. Колас, А. Янушкевіч і інш. Галоўная “рухаючая сіла” ў галіне беларускага перакладу — ініцыятыўныя перакладчыкі і выдаўцы, якія знаходзяць магчымасці і сродкі для выпуску перакладных выданняў, а таксама шукаюць новыя шляхі для прасоўвання перакладных кніг і іх папулярызацыі.

Літаратура

1. Лабоха Е. К. Нормативная документация Беларуси в сфере книгоиздания на рубеже XX–XXI веков // Труды БГТУ. 2016. № 9 (191): Издательское дело и полиграфия. С. 99–104.
2. Freedman D. M., Nutting M. R. A Brief History of Crowdfunding [сайт]: Including Rewards, Donation, Debt, and Equity Platforms in the USA. URL: <http://www.freedman-chicago.com/ec4i/History-of-Crowdfunding.pdf> (access date: 05.09.2017).
3. Talaka [сайт]. Мінск, 2015. URL: <https://www.talaka.org> (дата звароту: 05.09.2017).
4. Ulej [сайт]. Мінск, 2015. URL: <http://ulej.by> (дата звароту: 05.09.2017).
5. Прэмія “Дэбют” імя Максіма Багдановіча [сайт] // Беларускі ПЭН-цэнтр. Мінск, 2017. URL: <https://pen-centre.by/debut.html> (дата звароту: 05.09.2017).
6. Хадановіч А. Школа — не школа, але не дзіцячы садок дакладна [сайт] // ПрайдзіСвет: часопіс пер. літ. URL: <http://prajdzisvet.org/master/2-shkola-nie-shkola-alie-nie-dzitsiachy-sadok-dakladna.html> (дата звароту: 05.09.2017).

7. Высоцкі У. Пра жыццё, пра волю, пра сябе... / У. Высоцкі; пер. з рус. і прадм. У. Булавацкага. Мінск: Кнігазбор, 2014. 232 с.

References

1. Labokha E. K. Belarusian governing documents regulating publishing field at the turn of XXI century. *Trudy BGTU* [Proceedings of BSTU], 2016, no. 9: Printing and Publishing, pp. 99–104 (In Russian).
2. Freedman D. M., Nutting M. R. A Brief History of Crowdfunding [Electronic source]: Including Rewards, Donation, Debt, and Equity Platforms in the USA. Available at: <http://www.freedman-chicago.com/ec4i/History-of-Crowdfunding.pdf> (accessed 05.09.2017).
3. *Talaka* [Talaka]. Available at: <https://www.talaka.org> (accessed 05.09.2017).
4. *Ulej* [Hive]. Available at: <http://ulej.by> (accessed 05.09.2017).
5. *Premiya "Debyut" imya Maksima Bahdanovicha* [Maxim Bahdanovich "Debut" Award]. Available at: <https://pen-centre.by/debut.html> (accessed 05.09.2017).
6. Khadanovich A. *Shkola — ne shkola, ale ne dzitsyachy sadok dakladna* [Maybe not a school, but definitely not a kindergarten]. Available at: <http://prajdzisvet.org/master/2-shkola-nie-shkola-alie-nie-dzitsiachy-sadok-dakladna.html> (accessed 05.09.2017).
7. Vysotski U. *Pra zhytcyo, pra volu, pra syabye...* [About life, about freedom, about myself...]. Minsk, Knihazbor Publ., 2014. 232 p.

Інфармацыя пра аўтара

Лабоха Яўгенія Канстанцінаўна — магістр філалагічных навук, аспірант кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, ул. Свядлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: eugenia.labokha@yandex.by

Information about the author

Labokha Eugenia Konstantinovna — Master of Philology, PhD student, Department of Editing and Publishing Technology. Belarusian State Technological University (13a, Svyardlova str., 220006, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: eugenia.labokha@yandex.by

Пасмуніў 27.09.2017